

АНТРОПОСОЦІАЛЬНЕ МОДЕЛЮВАННЯ І ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ЛЮДИНОЗНАВСТВА

Семенова М.А.

Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки

Стаття присвячена першочерговим проблемам сучасного людинознавства у контексті глобальних соціальних видозмін. Проаналізовані головні фактори трансформації глобальної соціальної динаміки та розвитку наукових систем. Встановлено, що зміст та форми сучасного людинознавства обумовлені стратегічними видозмінами сучасної науки та, відповідно, видозмінами філософії сучасної освіти.

Ключові слова: антропосоціальне моделювання, глобалістика, філософія освіти, соціогуманітарна освіта, світосприйняття.

*Філософія завжди залишається знанням,
яке не тільки не співзвучне часу,
а, навпаки, задає часу свої виміри...*

М. Хайдегер.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальні питання людинознавства та філософії людини були та є предметом досліджень у світовій та вітчизняній гуманітарній науці, зокрема у Дж. Батлер, Л. Столовича, М. Мамардашвілі, П. Гуревича, В. Афанасьєва, В. Рабоша, І. Фролова, В. Баранова, В. Шинкарука, Р. Арцішевського. Питання антропосоціального моделювання та філософської прогностики розроблялись у працях Л. Х'єла, Д. Зіглера, А. Панаріна, В. Василькової, О. Малюти, А. Семенова, А. Степаненка та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. На різних рівнях соціальної прогностики, соціального моделювання доцільно констатувати потребу в створенні нових методологій дослідження соціально-антропної структури глобальної соціальної динаміки та відповідної освітньої парадигми. У зв'язку з цим, сформована проблема розкриття концептуальних засад сучасного людинознавства у контексті аналізу сучасної глобальної соціальної динаміки.

Мета статті. Проаналізувати та розкрити основоположні принципи сучасного людинознавства у контексті трансформації глобальних соціальних видозмін.

У системі дискретних координат сучасної соціокультурної реальності філософія (в своїх академічних, пріоритетних і перспективних формах: від історії філософії і філософії науки до філософської глобалістики, філософської прогностики, етичних питань біо- та соціофілософії) постає певним світоглядним фундаментом наук про людину, життя людини і самого звернення до Людини. Більш того упродовж періоду новітньої геополітичної історії філософська думка, філософська рефлексія видається чи не єдиним зусиллям інтегративного, інтерактивного та транскордонного світотворення людини. Світотворення яке «підживлює» людину феноменами духовного світоосягнення: Вірою, Надією, Любов'ю. Саме ці феномени буття людини, як вдало відзначив П'єр Адо в «Духовних вправах і античній філософії» призводять до «трансформації світобачення і до перетворення особистості» [1, с. 544], до відчуття спорідненості з світом Істини, Божественності, Єдиного. Процес такого

світоосягнення протікає в різних площинах самовизначення людини: від ідентифікації особистості до складних систем моделювання фізичної і антропосоціальної реальності.

Філософські проблеми освіти і концептуальні питання утвердження формули перманентної, у тому числі філософської освіти в сучасному транскордонному, гіпердинамічному світі взаємопов'язані з тенденціями глобалізації сучасного світу і, водночас, із завданням розвитку людського в людині, з розвитком громадянської культури – з ідеєю створення соціально-орієнтованих і особистісних форм буття людини.

Разом з тим, завдання трансформації і моделювання сучасного людинознавства досить складне для вирішення в обмежених часових і просторових кордонах. Глобальна соціальна динаміка, яка змінює відносно стійкі позиції традиціоналізму видозмінює і відповідні схеми і формули освітньої традиції. Свідченням цьому є сама новітня історія цивілізації (геополітична, постіндустріальна, постмодерністська, інформаційна і т.п.), позначена, з одного боку, загальною тенденцією глобалізації системного функціонування виробничих, соціально-культурних, інформаційних територій, з іншого боку – черговими спалахами внутрішніх, регіональних, міждержавних проблем і протиріч. Цю проблему досить точно, на мій погляд, визначив відомий польський політолог, філософ і економіст Гжегож Колодко: «Якісне зростання можна розглядати як лінійний процес, чого не можна сказати про соціально-економічний розвиток. Характер останнього істотно міняється в епоху глобалізації та вибуху інформаційних технологій... Сучасна модель розвитку в перспективі буде мінятися, а услід за цим будуть еволюціонувати також інструменти вимірювання рівня розвитку суспільства. Вони більше будуть брати до уваги якість людського капіталу, стан природного середовища, доступ до благ культури і природи, щільність розселення в міських поселення і інші чинники...» [2, с. 18-19]

Саме істотні ознаки трансформації глобальної соціальної динаміки ініціюють подвійну резолюцію відносно процесу соціально-антропного моделювання: з одного боку, йдеться за пролонгацію принципів гуманістичної моралі та етики соціальної відповідальності, з іншого – про максимальне пристосування освітніх формул до економічних та соціальних потреб сьогодення. Ось чому на різних рівнях соціальної прогностики, соціального

моделювання доцільно констатувати потребу в створенні нових синтетичних методологій дослідження соціально-антропної структури глобальної соціальної динаміки та відповідної освітньої парадигми. Необхідність в створенні актуальних нових методологій дослідження людської реальності дійсно існує. Методології або методологій, які хоч би в загальних основах «відкривали» б закриту систему традиційної когнітивної антропології, відрізнялися б від консервативних позицій редукції загального до одиничного, соціального до особистісно-орієнтованого або навпаки. Як зазначив професор Юрій Афанасьєв в статті «Чи може освіта бути негуманітарною?» «...завданням сфери освіти людини є створення максимально повних умов для розкриття цього істинно людського, орієнтованого на цілісну організацію свідомості, і тому суто гуманітарного знання у всіх фундаментальних предметних областях, а зовсім не тільки в гуманітарних предметах. Така мета загальної універсальної освіти, яка є принципово гуманітарною і якої, на жаль, у нас немає! Тільки на цьому шляху можна створити середовище формування і розвитку потенційно в кожному власне людського. Таким середовищем, на наш погляд, і повинен стати університет XXI століття. Кращим продуктом такого середовища повинна стати людина що розуміє, homo sapiens» [3, с. 41].

Насправді, за всім цим проглядається і більш глибокий конфлікт, – конфлікт на рівні світу людини, її свідомості, цінностей, домагань і потреб. Сферою аналізу стають не абстрактні моральні ідоли і ідеали, а те, як сучасна людина самовизначається у соціо- і техногенному світі, де сам світ видається не єдиною компліцією уявлень про нього, а змістовно диференціюється на світ речей, явищ, подій, природи, техніки, культури, Божественний світ і т.п. І тут, на мій погляд, багатоплановість, багаторівневість онтології людини визначається не стільки просторовими і предметними характеристиками світу, скільки специфікою свідомості, що його сприймає, і самосвідомості, що ідентифікує цей світ з власним «Я», «Я» – концепцією особистості. Традиційне «Що є людина?» ймовірно, повинно звучати в сучасній трансформації «Які дійсні параметри самовизначення людини?»

Науковим системам останньої третини XX століття з їх продиференційною, пролокальною структуризацією (фізика локальних просторів, диференційна фізика, фізична хімія, біоніка, філософія складних систем, синергетика, психо-соціологія, соціо- та генна інженерія тощо) «протистояли» в середині 80-х – початку 90-х рр. XX ст. принципи соціального релятивізму та етики соціальної відповідальності (Н. Луман, Г. Йонас, В. Хаавтен). Подібне з певною часткою відносності все ж говорить на користь гуманістичної орієнтації сучасної науки, гуманістичної, тобто такої, яка формується в параметрах багатомірності та взаємодоповнюваності відносин «людина-світ». Ще на початку XX століття відомий російський мислитель і публіцист В'ячеслав Іванов стверджував, що гуманізм як етико-естетична норма визначається відношенням людини до всього, «що відмічено або служить внутрішньою ознакою природної приналежності до людського роду, причому в основу цього відношення

покладається, настільки ж незалежне від будь-яких релігійних або метафізичних передумов, наскільки й від конкретних соціальних умов, повторюване і, отже, абстрактне поняття про природну гідність людини...» [4, с. 106].

У сучасній філософсько-освітній парадигмі гуманізм – це і альтруїзм, і свобода волі і вибору, освіта і культура, соціальна та релігійна толерантність, любов до людини, що передбачає розуміння спорідненості людини, природи, суспільства, Бога. У той же час, свобода, альтруїзм, віротерпимість, діалог динамічно реставрують модель самої людини, виконуючи етико-естетичні, ціннісно-орієнтаційні і регулятивні функції. Конструктивізм такого гуманізму полягає саме в тому, що він передбачає дійсність і дієвість автономного і суверенного суб'єкта з особливою організацією життя і творчості, виключно йому властивими прагненнями, переживаннями, мотивами, інтересами, емоційними і вольовими виявами. А це, в свою чергу, і є прерогатива філософії людини в філософському континуумі та універсумі сучасної освітньої парадигми.

Насправді, філософія людини не є встановленою і визначеною домінантою навчання людини про людину. Філософії взагалі, і філософії людини зокрема, не властиво і не може бути властиво ідейне, соціальне обґрунтування як керівництво до дії, їй не притаманні абсолютистські формули соціальної прагматики і утопії. І все ж саме вона є основою світопереживання і світоосягнення, співпоставлення і сумніву, раціонального і ірраціонального. Ще в середині XX ст. Мішель Фуко в роботі «Слова і речі» відзначив: «Той спосіб у який людина утвердилася в сучасній думці, дозволяє їй грати дві ролі: вона водночас лягає в основу всіх позитивностей і присутня-хоч не можна сказати, що вона там у привілейованому становищі, – у складі всіх емпіричних речей...» [1, с. 492].

Людина як складна система суб'єкт-об'єктної приналежності до світу, як передумова і, разом з тим, похідна світотворчості залишається найбільш змістовним об'єктом філософської рефлексії. У різних формах подібна змістовність динамічно відбивалася в «філософії життя» Ф. Ніцше і Г. Зіммеля, філософської антропології Г. Плеснера і, особливо, М. Шелера, релігійної Г. Хенгстенберга, культурної антропології Е. Ротхакера, гуманістичної філософії М. Гайдеггера, Г. Маркузе, сучасній біо-та соціофілософії.

Згадуючи Фрідріха Ніцше, який промовляв що «...неможливо надивуватися... яким світлим, і вільним, і легким, і простим зробили ми все навколо себе! – як зуміли ми дати своїм почуттям вільний доступ до всього поверхневого, своєму мисленню-божественну пристрасть до різких стрибків і помилкових висновків...» [5, с. 260], варто зазначити, що в академічному плані проглядається сьогодні правомірне питання співвідношення пріоритетних і паритетних функцій філософської антропології в контексті розгорнення філософського утворення і формування філософської культури. Йдеться також і за характер взаємозв'язку і взаємозалежності систем сучасної науки (саме систем, а не «наукової системи») в площині їх антропної орієнтації, за дієвість антропного принципу як системоутворюючої основи філософії науки і життя. Змістовно це озна-

чає світоглядну переорієнтацію від стихійного раціоналізму, який досить повно відбився в споживчому світовідношенні і був присутнім в онтологічній проекції, починаючи з періоду Нового часу: механіцизм, механістичний матеріалізм, логічний об'єктивізм, критичний раціоналізм, позитивізм, радикальний конструктивізм, – на етико-гуманістичну форму світоосягнення і світовідношення.

Увійти в сферу сучасної науки – значить передусім відмовитися від надмірних амбіцій і домагань «ratio», яке самовизначилось як самодостатнє і самототожне. Не випадково і в площині філософської освіти соціальна практика запитує до нових спроб соціально-комунікативного обґрунтування наукових систем з позицій антропосоціальної реальності (пост-модерн, філософський імпресіонізм, віртуальна антропологія). Останнє досить об'ємно репрезентовано і у філософських системах другої половини ХХ століття К. О. Апеля, Ю. Габермаса, Ж. Еллюля, Й. Масуди, Т. Імамичи.

Висновки. Складність, суперечність самоаналізу, самовизначення людини як індивіда і індивідуальності, особи та особистості замикається, зрештою, на єдиній формі антропологічних проблем, а саме, на можливості і реалії людської свободи, відповідно на можливості саморозкриття індивідуальності. Тут, мабуть, в антропологічному плані пріоритети за новітніми спеціальними курсами і модулями академічної освіти: філософією людини, персонологією, віталогією, соціологією і психологією особистості, філософією релігії та віри, і технологіями соціогуманітарної освіти – грома-

дянською діяльністю, моделюванням, тренінговими модулями, віртуальною прогностикою тощо.

Відповідно повинна бути і предметна спрямованість людинознавства – спрямованість на формування, підтримку і розвиток світоглядної культури людини – в площині інтеграційних процесів на рівні глобального суспільства, етики соціальної відповідальності як форми гуманістичного світовідношення людини, розвитку діалогу цивілізаційної і громадянської культур. У цьому випадку очікуваним результатом соціально-антропного моделювання і розвитку академічного людинознавства може бути формування нової системи ціннісних орієнтацій в площині громадянського суспільства, яка утримувала б паритетні основи екоантропоцентричних, соціоетичних, релігійних, цивілізаційних цінностей, а також проростання нового соціального рівня молодіжної культури, орієнтованого на світову практику вільного самовизначення, визнання прав індивідуальності і особистості, пролонгацію форм світової співдружності і етики колективної безпеки. Знайти рішення подібних системних протиріч або ж, принаймні, відшукати формулу їх узгодження – одне з пріоритетних завдань сучасного рівня філософської антропології, оскільки, за влучним виразом Еріка Фромма, «Людина народжується як диво природи, перебуваючи в середині її і, разом з тим, покидаючи її кордони. Замість втрачених інстинктів вона змушена шукати принципи, за якими буде діяти і ухвалювати рішення, їй необхідно мати систему організації, яка дозволила б скласти послідовну картину узгоджених дій» [6, с. 162].

Список літератури:

1. Рюс Жаклін. Поступ сучасних ідей: Панорама новітньої науки. – К.: Основи, 1998. – 669 с.
2. Колодко Гжегож В. Глобалізація і перспективи розвитку постсоціалістичних країн. – К.: Основні цінності, 2002. – 248 с.
3. Афанасьев Ю.Н. Может ли образование быть не гуманитарным? // «Вопросы философии» РАН, 2000, № 7, с. 37-42.
4. Иванов В.И. Родное и вселенское. – М.: Республика, 1994. – 428 с.
5. Ницше Ф. Сочинения в 2-х т. Т. 1. Пер. с нем. – М.: Мысль, 1990. – 829 с.
6. Сучасна зарубіжна соціальна філософія. Хрестоматія: Навч. посібник. – Київ, 1996. – 384 с.

Семёнова М.А.

Восточноевропейский национальный университет
имени Леси Украинки

АНТРОПОСОЦИАЛЬНОЕ МОДЕЛИРОВАНИЕ И ПРОБЛЕМЫ СОВРЕМЕННОГО ЧЕЛОВЕКОВЕДЕНИЯ

Аннотация

Статья посвящена первостепенным проблемам современного человекознания в контексте глобальных социальных видоизменений. Проанализированы главные факторы трансформации глобальной социальной динамики и развития научных систем. Установлено, что содержание и форма современного человекознания обусловлены стратегическими видоизменениями современной науки и, соответственно, видоизменениями философии современного образования.

Ключевые слова: антропосоциальное моделирование, глобалистика, философия образования, социогуманитарное образование, мировосприятие.

Semenova M.A.

Lesya Ukrainka Eastern European National University

ANTHROPOSOCIAL MODELING AND PROBLEMS OF MODERN HUMANOLOGY

Summary

The article is devoted to the key problems of modern Humanology in the context of global social modifications. The main factors of transformation of the global social dynamic and of scientific systems' development were analysed. It was determined that the content and form of modern humanology are caused by strategic modifications of modern science and thus by modifications of the philosophy of modern education.

Keywords: anthroposocial modeling, Globalistic, philosophy of education, social and humanitarian education, world perception.